

ทำอย่างไร...ให้คนไทยไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อม

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทางสื่อทุกช่องทาง รวมทั้งการสัมผัสได้ด้วยตนเองถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ เช่น อากาศที่ร้อนขึ้น ความแห้งแล้ง น้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วม โคลนถล่ม หมอกควัน อากาศเป็นพิษ ขยะล้นเมือง อาหารมีสารพิษปนเปื้อน ฯลฯ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้คนไทยรับรู้ได้ถึงความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ต่างๆ กันออกไป บางคนอาจนึกถึง การปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูป่าซึ่งอยู่ห่างไกล (ทำให้ไม่ค่อยได้ปลูก) หลายคนอาจนึกถึงปัญหาขยะ แต่ไม่รู้จะจัดการอย่างไร เพราะถึงอย่างไรเสีย เราก็ยังต้องกินต้องใช้ ในขณะที่มีคนจำนวนไม่น้อยที่เริ่มรับรู้ถึงความจำเป็นที่เราจะต้องใช้ทรัพยากร (ในรูปของไฟฟ้าและเชื้อเพลิงพลังงาน หรือน้ำใช้ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ต่างๆ) อย่างรู้คุณค่า เพื่อลดแรงกดดันต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และคนส่วนหนึ่งที่รับรู้ได้ว่า การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมเป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้เราสามารถอยู่รอดได้

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ท่ามกลางการรับรู้ถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม สังคมไทยก็ยังไม่สามารถขับเคลื่อนภาวะการรับรู้ดังกล่าว ให้กลายเป็นความตระหนักรู้ในระดับที่ลุกขึ้นมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภค (การกินการอยู่) ที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือตัดทวงเอาประโยชน์จากธรรมชาติให้น้อยลงได้ ทุกวันนี้เราจึงพบเห็นการใช้พลังงานที่มีการสูญเสียรั่วไหลในทุกรูปแบบ เช่น การเปิดเครื่องปรับอากาศทิ้งไว้โดยไม่มีใครอยู่ในห้อง การเสียบปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้าค้างไว้โดยไม่ได้ใช้ ฯลฯ การใช้น้ำอย่างไม่รู้คุณค่า เช่น การปล่อยให้น้ำรั่วหยดโดยไม่ซ่อมแซม รวมทั้งการใช้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ อย่างฟุ่มเฟือย จนเป็นสาเหตุให้เกิดขยะในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่า การรับรู้ดังกล่าว ยังไม่สามารถขยายผลต่อยอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรม ที่จะทำให้คนไทยส่วนใหญ่หันมาใช้พลังงานและทรัพยากรอื่นๆ อย่างรู้คุณค่า และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนๆ คนหนึ่ง ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ จะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ก็ต่อเมื่อต้องทำให้คนคนนั้นเกิดความรู้สึกก่อนว่า อยากจะเปลี่ยนหรืออยากจะทำ มากกว่าที่จะมีใครมาบอกให้เปลี่ยนหรือให้ทำ ดังเช่น ความคาดหวังของคุณครูต่อนักเรียนที่ตนเองเฝ้าพร่ำสอน (แถมบ่นว่า) เกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้า ใช้น้ำ หรือสิ่งของต่างๆ

อย่างรู้คุณค่า เช่น ให้ปิดไฟปิดพัดลมทุกครั้งที่ไม่ใช้ แต่ก็ยังพบเสมอๆ ว่า ไฟและพัดลมในห้องเรียนถูกเปิดทิ้งไว้โดยไม่มีใครใช้ หรือก็กอน้ำในห้องน้ำของโรงเรียนถูกเปิดทิ้งไว้จนน้ำไหลเจิ่งนอง รวมทั้งการทิ้งขวดเครื่องดื่ม เปลือกผลไม้ หรือถุงขนม บนพื้นหรือทิ้งรวมกับขยะประเภทอื่นๆ ในถังขยะของโรงเรียน โดยไม่สนใจว่าสิ่งของที่ทิ้งนั้นจะสามารถนำมาใช้ใหม่ได้หรือไม่ ที่เป็นเช่นนี้ เพราะ นักเรียนหรือเด็กๆ ยังไม่เห็นถึงความสำคัญหรือความจำเป็นที่จะต้องทำ จนทำให้เกิดความรู้สึกว่าอยากจะทำ ทั้งนี้เพราะพื้นฐานความรู้ของเด็กๆ ยังไม่เชื่อมต่อกว่า โลกร้อน น้ำท่วม ดินถล่ม ฯลฯ เกี่ยวข้องกับการเปิดปิดไฟอย่างไร ถ้าพื้นฐานตรงนี้ไม่มี จะเชื่อมโยงต่อกันไม่ได้ เมื่อเชื่อมต่อกันไม่ได้ ก็ไม่รู้ถึงความจำเป็น และไม่รู้สึกรู้สึกอยากจะทำ และที่สำคัญเด็กนักเรียนไม่ได้จ่ายค่าไฟ โรงเรียนเป็นคนจ่าย เขาก็ไม่รู้สึกรู้สึกอะไร ในขณะที่เด็กนักเรียนในโรงเรียนเอกชน อาจรู้สึกได้ว่า ฉันจ่ายค่าเรียนแพง ฉันต้องใช้ไฟให้คุ้ม เงื่อนไขที่คุณครูโฆษณาเชิญชวนหรือพร่ำสอนให้ประหยัดเข้าไม่ถึงเด็กเลย

กรณีนี้ แทนที่คุณครูหรือโรงเรียนจะกล่าวโทษว่าเด็กนักเรียนคือ หรือฟุ้งเฟ้อ ก็คงจะต้องหันกลับมาคิดอีกมุมหนึ่งว่า เป็นเพราะการสอนของเราเข้าไม่ถึงเด็กต่างหาก ทำให้เด็กไม่นำไปปฏิบัติ และหันมาร่วมกันทำการปรับกระบวนการเรียนการสอนใหม่ ให้เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องเข้าใจถึงเด็ก โดยใช้เรื่องใกล้ตัวเด็ก เป็นเรื่องที่เด็กให้ความสนใจ สงสัย อยากรู้ ค้นหา เรียกว่าเป็นการเรียนการสอนที่ทำให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมโดยเริ่มจากประเด็นเล็กๆ ประเด็นใดก็ได้ที่เด็กสนใจ เพราะถ้าเด็กสนใจ เด็กก็จะพยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดนี้โรงเรียนต้องช่วย แต่เสียดายว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ยังจัดทิศทางกระบวนการเรียนรู้เรื่องพลังงานโดยเฉพาะในส่วนของอนุรักษ์พลังงานไม่ได้ ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการอธิบายหรือพูดไปตามสื่อต่างๆ ที่มี โดยไม่สามารถเชื่อมโยงให้เด็กรู้เรื่องและเข้าใจ ในระดับที่จะนำไปปฏิบัติ แต่เป็นเพียงการสอนที่ทำให้เด็กจำ โดยไม่ได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหตุและผลของการใช้พลังงาน กับตัวเด็กเอง หากโรงเรียนไหนมีการปรับกระบวนการเรียนการสอน ที่ทำให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้พลังงาน ตัวเด็ก และสิ่งแวดล้อมได้ เชื่อได้ว่า นักเรียนจะหันมาร่วมมือกับโรงเรียนในการใช้พลังงานและทรัพยากรอื่นๆ อย่างประหยัดอย่างแน่นอน

ในส่วนของผู้ใหญ่หรือผู้ที่พ้นจากกรอบของการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว แน่แน่นอนว่า หลักการที่จะต้องทำให้คนเหล่านี้เกิดความรู้สึกว่าอยากจะทำ ยังคงใช้ได้เหมือนเดิม แต่จะทำอย่างไร จึงจะทำให้เขาอยากจะทำ ที่ผ่านมา จะเห็นว่า รัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ พยายามใช้วิธีการณรงค์ในลักษณะของการจัดกิจกรรม เผยแพร่ รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในสื่อชนิดต่างๆ แต่ก็ต้องยอมรับว่า การณรงค์ได้ผลในระดับคนที่พอพูดรู้เรื่องและอยากทำเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ในขณะที่ คนทั่วไปอย่างแม่ค้า คนขับมอเตอร์ไซด์ หรือคนทำงานทั่วๆ ไป ทั้งรวยและจน กลับไม่ให้ความสำคัญ ยิ่งมีการใช้มาตรการตรึงราคา ไม่ว่าจะป็นน้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซหุงต้ม หรือไฟฟ้า ยิ่งทำให้คนไทยไม่เกิดความรู้สึกว่าต้องประหยัด เพราะยังพอมีปัญญาจ่ายได้ นอกจากนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่เป็นคนจ่ายเอง โดยเฉพาะการใช้พลังงาน น้ำ และอื่นๆ ในที่ทำงาน ทำให้แรงขับเคลื่อนในการประหยัดยังไม่มี

กรณีนี้ คงจะต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่างๆ (ซึ่งฟังดูแล้วอาจจะรู้สึกว่ายาก เพราะดูเหมือนว่าคนไทยจะทำงานร่วมกันไม่เป็น) ตัวอย่างเช่น หน่วยงานหรือสำนักงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรจะหันมาให้ความสำคัญกับการใช้พลังงานหรือทรัพยากรต่างๆ อย่างรู้คุณค่า ด้วยการสร้างกลไกต่างๆ ที่จะทำให้นักงานของตนสามารถทำภารกิจในที่ทำงานตามหน้าที่ ด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น จัดให้มีนโยบายและคณะกรรมการด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นทางการ และจัดให้มีการดำเนินงานด้านนี้อย่างเป็นระบบ ที่สำคัญต้องมีระบบสื่อสารที่จะสร้างการมีส่วนร่วมหรือทำให้คนทำงานหรือพนักงานรู้สึกอยากประหยัดพลังงาน (ทั้งในที่ทำงานและที่บ้าน) ให้ได้ นอกจากนี้จะต้องมีมาตรการและแนวปฏิบัติในการใช้พลังงานและทรัพยากรอื่นๆ (และมีเหตุผล) ที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการให้พนักงานปฏิบัติตาม ทั้งนี้ทั้งนั้น หน่วยงานภาครัฐ (โดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพลังงานหรือทรัพยากรต่างๆ ทั้งหมด) ควรจะเป็นตัวอย่างที่ดี หรือเป็นต้นแบบของการใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า เพื่อที่หน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จะได้ใช้เป็นแบบอย่างและทำตาม

สำหรับ กลุ่มคนที่ทำงานอิสระ เช่น แม่ค้า แม่บ้าน คนขับรถแท็กซี่ มอเตอร์ไซด์ ฯลฯ นอกจากจะต้องหาทางใช้กลไกราคา (ที่ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรม) มาเป็นตัวกระตุ้นแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจต้องเข้าไปสร้างความเข้าใจและความพร้อมของคนเหล่านี้ ให้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ จะโดยวิธีการใดก็ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมเป็นกลุ่มๆ ไป ทั้งนี้ทั้งนั้น สามารถใช้วิธีการณรงค์หรือการโฆษณาเชิญชวนเป็นเครื่องมืออุปสรรคสำหรับทุกๆ กลุ่มเป้าหมาย

การเดินทางขับเคลื่อนให้คนไทยเกิดความรู้สึกอยากจะทำจะรักษพลังงานและสิ่งแวดล้อมนี้ แน่แน่นอนว่า จะต้องอาศัยการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในขณะนี้ ก็ค่อนข้างจะสับสน ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพลังงานและสิ่งแวดล้อมหน่วยงานไหนที่ควรจะเป็นแม่ข่ายหลักในการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ เพราะเท่าที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ รู้สึกจะทำกันทุกหน่วยงาน แต่เป็นการทำแบบเบียดหัวแตก เพราะต่างคนต่างทำ มีซ้ำซ้อนกันบ้าง มีต่อไม่ติดกันบ้าง และที่สำคัญทำแบบไฟไหม้ฟาง มีประเด็นร้อนที่ก็ทำที่ จนทำให้เป็นการยาก ที่จะทำให้คนไทยเข้าใจถึงแก่นแท้ของความสำคัญของการใช้พลังงานและทรัพยากรต่างๆ อย่างรู้คุณค่า ไม่นับรวมถึงความเข้าใจถึงปัจจัยเหตุและผลที่เชื่อมโยงกันได้ ระหว่างการใช้พลังงาน (ไฟฟ้า) น้ำ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ สิ่งแวดล้อม โลกร้อน น้ำท่วม และตัวเราเอง ซึ่งความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่จะทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกอยากจะทำ และหันมาทำ ในที่สุด

ที่มา: บทความของคุณศันสนีย์ กิรติวิริยาภรณ์ เลขาธิการสมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ส่วนสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม

องค์การบริหารส่วนตำบลโนนคำ

9 มกราคม 2557